

MARDİN MİDYAT M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU ZİYARETİ RAPORU

Rapor No:

2024/36

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 18/7/2024 tarihli ve 2024/684 sayılı kararıyla oy birliği ile kabul edilmiştir.

KISALTMALAR.....	iii
I. GİRİŞ.....	1
II. GENEL BİLGİLER.....	3
A. Kurum Hakkında Genel Bilgiler.....	3
B. Kurum Personeli	3
C. Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Kişiler	4
III. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER.....	4
A. Fiziksel Koşullar.....	4
B. Yönetim ve Personelin Tutumu ve Şikâyet Prosedürleri.....	6
C. Beslenme.....	8
D. Sağlık Hizmetleri.....	8
E. Psikososyal Servis Hizmetleri.....	9
F. Eğitsel, Kültürel, Sosyal, Sportif ve Mesleki Faaliyetler.....	10
G. Dış Dünya ile İletişim.....	11
IV. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER.....	12
A. Değerlendirme	12
B. Tavsiyeler.....	13
1. Kurum İdaresine Yönelik Tavsiyeler.....	13
2. Adalet Bakanlığına Yönelik Tavsiyeler.....	15

AÖL	: Açık Öğretim Lisesi
AÖÖ	: Açık Öğretim Ortaokulu
CPT	: Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi
OPCAT	: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol
TIHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UÖM	: Ulusal Önleme Mekanizması
YEDAM	: Yeşilay Danışmanlık Merkezi

I. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK); 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.

2. Türkiye, 14/9/2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 yılında onaylanarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'in 1'inci maddesine göre Protokolün amacı; *“bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, gayriinsanî veya küçültücü muamele veya cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır.”*

3. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (1) bendi uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Kanun'un 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (k) bendine göre UÖM: *“İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi”* ifade etmektedir.

4. 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 8'inci maddesi uyarınca: *“Kapalı ceza infaz kurumları, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, firara karşı teknik, mekanik, elektronik veya fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasın olanaklı bulunduğu, yeterli düzeyde güvenlik sağlanmış ve hükümlünün gereksinimine göre bireysel, grup hâlinde veya toplu olarak iyileştirme yöntemlerinin uygulanabileceği tesislerdir.”*

5. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde, Kurumun özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görevini haiz olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda ceza infaz kurumlarına ziyaret gerçekleştirmek TİHEK'in görev ve yetki alanına girmektedir.

6. Anılan görevin icrası kapsamında 27-28/2/2024 tarihlerinde Mardin Midyat M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna **habersiz** bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret Heyetinde; İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanları ..., İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcıları ile talep üzerine Mardin Valiliği tarafından görevlendirilen Hekim ... ve Psikolog ... yer almıştır.

7. Ziyaret, İdare ile yapılan ön görüşmeyle başlamıştır. Görüşmede; TIHEK Heyeti tarafından UÖM, ziyaretin amacı ve yöntemine ilişkin bilgiler verilmiştir. İdareden Kurum hakkında güncel bilgiler, Kurumun mevcut durumu, mahpusların¹ sayısı ve sınıflandırmalarına ilişkin bilgiler alınmıştır. İdare ile yapılan görüşmenin ardından Ziyaret Heyeti ikiye ayrılmıştır. Mahpusların yerleşim planına ilişkin alınan belge üzerinden farklı suç tiplerine göre koşullar İdarenin dahli olmadan rastgele seçilerek, infaz ve koruma memurları ve diğer idari personel bulunmaksızın koğuş içerisinde ve diğer alanlarda mahpuslarla birebir ve toplu görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan kişilere TIHEK ve UÖM hakkında genel bilgi verilmiş, ziyaretin amacı ile kapsamı belirtilmiş ve gizliliğe riayet edilerek rapor hazırlanacağı hususu aktarılmıştır. Daha sonra Ziyaret Heyeti koşulların bulunduğu alan ve eklentilerde ve toplu kullanım alanlarında incelemelerde bulunmuştur. Ziyaret bitiminde İdare ile son bir toplantı yapılmış, ilk tespit ve gözlemler paylaşılmış, ziyaret sonrası hazırlanacak raporun İdare ve ilgili kurumlarla paylaşılarak tavsiyelerin takip edileceği ve takip ziyareti de yapılabileceği bilgisi verilmiş, ilgili bilgi ve belgeler alınarak ziyaret sonlandırılmıştır.

8. Bu rapor, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 8/2/2024 tarihli ve 2024/230 sayılı kararı ve Başkanlık Makamınının 20/2/2024 tarihli ve 33408 sayılı olurlarına istinaden 27-28/2/2024 tarihlerinde Mardin Midyat M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna² gerçekleştirilen izleme ziyareti neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

¹ Bu raporda kullanılan “mahpus” sözcüğü, ceza infaz kurumlarında özgürlüğünden mahrum bırakılan tutuklu, hükümlü ve hükümsüzlüleri ifade etmektedir.

² Bundan sonra kısaca Kurum olarak ifade edilecektir.

II. GENEL BİLGİLER

A. Kurum Hakkında Genel Bilgiler

9. Kurum Mardin ilinin Midyat ilçesinde 1996 yılından beri hizmet vermektedir. Mardin Midyat Açık Ceza İnfaz Kurumu da, Kuruma bağlı olarak hizmet sunmaktadır.

10. Kurum 18.369 metrekare açık alan üzerine kurulmuş olup hizmet sunulan kapalı alan 6.035 metrekaredir.

B. Kurum Personeli

11. İdare tarafından; Kurum, Mardin Midyat Açık Ceza İnfaz Kurumu ile birlikte hizmet sunduğu için personelin sayısında iki Kurum arasında görevlendirmelere bağlı değişiklikler gösterebildiği belirtilmiştir. Ziyaret tarihinde Kurumda 132 personel görev yapmaktadır. Personelin görev dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

ÜN VAN	SAYI
Kurum Müdürü	1
Kurum İkinci Müdürü	1
İdare Memuru	2
İnfaz ve Koruma Başmemuru	5
İnfaz ve Koruma Memuru	105
Diş Hekimi	1
Psikolog	1
Sağlık Personeli	2
Sosyal Çalışmacı	1
Kâtip	1
Sayman	1
Bilgisayar İşletmeni	3
Teknisyen	3
Ambar Memuru	1
Şoför	2
Kaloriferci	2
TOPLAM	132

12. Kurumda vardiyada görevli personel 08.00-19.00 ve 19.00-08.00 saatleri arasında çalışmaktadır. Diğer personel ise 08.00-17.00 saatleri arasında çalışmaktadır.

13. İdare tarafından Kurumda görevli personelin temel ve hazırlayıcı eğitimleri aldığı ve ayrıca eğitim merkezlerinde düzenlenen eğitimlere de katılım sağladığı ifade edilmiştir. Personelin hizmet içi eğitim ve kurslarda insan hakları, kişiler arası iletişim, işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin eğitimler de aldığı belirtilmiştir.

C. Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Kişiler

14. Kurum kapasitesi 348 kişi olup ziyaret tarihinde Kurumda 36 tutuklu, 242 hükümlü ve 25 hüküm özlü olmak üzere toplam 303 mahpus bulunmaktadır.

15. Kurumda görme engelli 1 mahpus ve işitme engelli 1 mahpus bulunmaktadır. Ayrıca astım, diyabet, hipertansiyon gibi kronik rahatsızlığı olan 20 mahpus bulunmaktadır.

16. Kurumda 3 kadın mahpus bulunmaktadır.

17. Kurumda yabancı uyruklu 7 mahpus bulunmaktadır.

18. Kurumda çocuk mahpus ve anne yanında kalan çocuk bulunmamaktadır.

III. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

A. Fiziksel Koşullar

19. Kurum beş bloktan oluşmaktadır. Bir blok idari hizmetler için, bir blok ortak alanlar için, üç blok koğuşlar için kullanılmaktadır.

20. Kurumda A ve B blokta 14'er koğuş, C blokta 18 koğuş olmak üzere toplam 46 koğuş bulunmaktadır. Koğuş kapasiteleri 8 ve 10 kişiliktir. 8 kişilik koğuşlar 35 metrekare, 10 kişilik koğuşlar 50 metrekare alana sahiptir.

21. Kurumda; derslik, konferans salonu, kütüphane, revir odası, psikososyal servis odası, müşahede odası, avukat görüşme odası, eş görüşme odası, kapalı görüş alanı, açık görüş alanı, kapalı spor salonu, açık spor salonu, berber odası, kantin ve gümüş atölyesi bulunmaktadır.

22. Kurumda yumuşak oda bulunmamaktadır.

23. Kurum binasının eski bir yapı olduğu, bazı koğuşlarda boyaların döküldüğü ve rutubete bağlı olarak zarar görmüş bölümlerin bulunduğu gözlemlenmiştir.

24. Kurumda ziyaret edilen koğuşların bazılarının tek, bazılarının iki katlı olduğu görülmüştür. Tek katlı koğuşlarda yatakhane, ortak yaşam alanı, mutfak, bir banyo ve tuvaletin

aynı alanda bulunduğu; iki katlı koğuşlarda üst katta yatakhane, alt katta ise ortak yaşam alanının bulunduğu görülmüştür.

25. İdare tarafından Kuruma girişte mahpuslara yastık, nevresim ve battaniye verildiği, eskiyenlerin de talep üzerine yenisi ile değiştirildiği belirtilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen mahpuslar; yatak, dolap, nevresim ve iki battaniyelerinin olduğunu ifade etmiş, Ziyaret Heyeti tarafından da ziyaret esnasında bu durum görülmüştür.

26. Kurumda hasta ve yaşlı mahpuslar için tek katlı ayrı bir koğuş olduğu ve bu koğuşta tuvalet ve banyoda tutunma barı gibi düzenlemelerin bulunduğu gözlemlenmiştir.

27. Ziyaret edilen her koğuşta acil çağrı butonu bulunduğu ve butonların çalışır durumda olduğu tespit edilmiştir.

28. Ziyaret edilen koğuşlardan birinde yemeğin plastik kapla alındığı gözlemlenmiş, görüşme gerçekleştirilen mahpuslar da bu durumdan rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. İdare tarafından tüm koğuşların kontrol edileceği ve metal karavana bulunmayan koğuşlar için temin edileceği belirtilmiştir.

29. İdare tarafından kullanım suyu ihtiyacının şebeke suyundan sağlandığı, mahpus başına günde 200 litre soğuk su ve 150 litre sıcak su verildiği, bu miktarın ihtiyaç halinde artırıldığı belirtilmiştir. Görüşme yapılan mahpuslar sıcak ve soğuk suyun aktığını ve bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

30. Kurum çamaşırhanesinde 1 çamaşır makinesi ve 1 kurutma makinesi bulunmaktadır. Görüşme gerçekleştirilen mahpuslar deterjanı kantinden kendileri temin etmek şartıyla çamaşırlarının haftada bir gün ücretsiz yıkanıp kurutularak kendilerine teslim edildiğini ifade etmişlerdir.

31. Görüşme yapılan mahpusların geneli ısınma konusunda bir sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir. İdare tarafından Kurumun ısınmasının eski sistem ile sağlandığı belirtilmiş olup sistemin doğalgaz ile çalışması için resmi yazı yazıldığı ve dönüş beklendiği belirtilmiştir.

32. Görüşme yapılan mahpuslar günün aydınlanmasıyla birlikte havalandırma kapısının açıldığını, güneşin batmasıyla kapandığını ifade etmiştir.

33. İdare tarafından koğuşların temizliğinin mahpuslar tarafından yapıldığı, Kurumun düzenli olarak ilaçlatıldığı belirtilmiştir. Görüşme yapılan mahpuslar da koğuşların temizliğini kantinden temizlik ürünleri temin ederek kendilerinin yaptığını ifade etmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından ziyaret edilen koğuşların genel olarak temiz olduğu gözlemlenmiştir.

34. İdare berber odasında, berberlik kursu sonrası sertifika alan işçi mahpusların çalıştığını ve Kurum personeli için kullanıldığını belirtmiştir.

35. Görüşme yapılan mahpuslar iki haftada bir koğuşlara verilen tıraş makinesi ile tıraş olduklarını ifade etmişler ve sürenin haftada bir olması talebinde bulunmuşlardır.

36. Kamera odasında yapılan incelemede 182 adet güvenlik kamerasının olduğu, kayıt sürelerinin cihaza göre 1-3 ay arasında farklılık gösterdiği ve kamera odasında daimi görevli bir personel bulunduğu öğrenilmiştir. Kameraların koğuşlarda yatakhane hariç ortak yaşam alanı, mutfak, havalandırma alanlarını gördüğü anlaşılmıştır. Ziyaret Heyeti tarafından geçmişe yönelik kayıtlardan rastgele seçilen tarihlerdeki görüntüler izlenmiş ve herhangi bir olumsuzlukla karşılaşılmamıştır.

37. Kurumda 6 adet müşahede odası bulunmaktadır. Ziyaret Heyeti tarafından müşahede odalarının bulunduğu koridorun başında kamera olduğu ancak koridorun sonunda kamera olmadığı ve dolayısıyla bu eksikliğin kör noktaya sebep olduğu tespit edilmiştir.

38. Görüşme yapılan mahpuslardan bazıları sigara içilmeyen koğuş açılması talebinde bulunmuşlardır. İdare tarafından sigara içilmeyen koğuşun açılabilmesi ifade edilmiştir.

39. Görüşme yapılan mahpuslardan bazıları iki katlı koğuşlarda bir vantilatör bulunduğunu, ortak yaşam alanı ve yatakhanelerin farklı katlarda olması sebebiyle bir vantilatörün yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir.

40. Ziyaret edilen kadın koğuşlarından birinde yaz aylarında havanın çok sıcak olduğu ifade edilmiş ve vantilatör talebinde bulunulmuştur. İdare tarafından kadın koğuşuna vantilatör temin edileceği ifade edilmiştir.

41. Mahpuslar kantin fiyat listesinin aylık olarak koğuşlara verildiğini ve haftada bir gün alışveriş yaptıklarını belirtmişlerdir. Mahpusların geneli kantinde satılan terliklerin kalitesiz olduğunu ve düşme tehlikesine sebep olduğunu ifade etmişlerdir. İdare tarafından kantinde farklı kalitede terlik satılabileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Ziyaret Heyeti tarafından kantinde yapılan incelemede ürün çeşitliliğinin yeterli olduğu, ürünlerin son tüketim tarihleri ile saklama koşullarının uygun olduğu tespit edilmiştir. Kantin fiyatlarının ise piyasa fiyatlarına benzer şekilde olduğu anlaşılmıştır.

42. Görüşme yapılan mahpusların bazıları, kantinde iç çamaşırı ve terlik satıldığı gerekçesiyle ailelerinin getirmesine izin verilmediğini ifade etmişlerdir.

B. Yönetim ve Personelin Tutumu ve Şikâyet Prosedürleri

43. Ziyaret Heyeti tarafından yapılan incelemede Kurum binasının eski bir yapı olması ve fiziki koşulları nedeniyle personel ve ziyaretçi girişi ile mahkûm kabul alanının ortak olduğu gözlemlenmiştir. Bu bölümde yapılan incelemede mahpuslara bilgilendirici kitapçık olarak

verilen Hükümlü ve Tutuklu El Kitabı'nın Türkçe ve Arapça dillerinde örneklerinin bulunduğu görülmüştür.

44. İdare tarafından, Kuruma yeni giriş yapan mahpus için darp cebir raporu alınarak sağlık durumunun kontrol edildiği, mahpusun duyarlı kapıdan ve eşyalarının ise X-Ray cihazından geçirildiği, daha sonra mahpusun üstü ve eşyaları aranarak geçici odaya yerleştirildiği belirtilmiştir. İdare tarafından olağan durumlarda mahpusların kıyafetleri çıkarılmadan arandığı, şüphe oluşturan emarelerin varlığı halinde ise mahpuslara önlük verilerek detaylı arama yapıldığı belirtilmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından odada yapılan incelemede önlük bulunmadığı anlaşılmıştır. Görüşme yapılan mahpuslar ise eşyalarının X-Ray cihazından geçirildiğini, kıyafet üzerinden üst aramalarının yapıldığını ifade etmişlerdir.

45. Görüşme gerçekleştirilen mahpusların geneli İdarenin ve personelin tutumundan memnun olduklarını ve personelin kendilerine yardımcı olmaya çalıştığını ifade etmişlerdir. Mahpuslardan bazıları Kurum Müdürü, Kurum İkinci Müdürü veya Cumhuriyet Savcısı ile görüşebildiklerini; bazıları ise Kurum Müdürü ile görüşemediklerini, İdarenin genel olarak ilgisiz olduğunu ifade etmişlerdir. İdare tarafından Kurum Müdürünün hem açık hem de kapalı ceza infaz kurumundan sorumlu olduğu, iş yoğunluğunun fazla olması sebebiyle mahpuslarla çok görüşemediği; ancak Kurum İkinci Müdürünün mahpuslarla görüşme gerçekleştirdiği ve bundan sonra belirli bir program dâhilinde görüşme yapılacağı belirtilmiştir.

46. İdare sayımların sabah saat 08.00 ve akşam saat 19.00'da yapıldığını belirtmiş; görüşme gerçekleştirilen mahpuslar da sayımların aynı saatlerde ve hava koşullarına göre havalandırma bahçesinde yapıldığını ifade etmiştir.

47. Görüşme yapılan mahpuslar kısmi ve genel arama olmak üzere ayda iki defa arama yapıldığını, arama esnasında bir mahpusun koğuşta, diğer mahpusların ise havalandırmada bulunduğunu ifade etmişlerdir.

48. İdare tarafından mahpusların dilekçelerinin günlük olarak toplandığı ve görevli personelin ilgili birimlere havale ettiği belirtilmiştir. Görüşme yapılan mahpusların çoğunluğu dilekçelerinin toplandığını, Kurum dışına gönderdikleri dilekçelerin havale edilip edilmediğine ilişkin kayıt numarası verilmediğini ifade etmiştir. İdare ile yapılan son görüşmede muhataplara gönderilen ancak cevap gelmeyen dilekçelerle ilgili olarak mahpuslara konuyla ilgili tebliğ yapılamadığı belirtilmiştir.

49. Kuruma son bir yıl içerisinde işkence ve kötü muamele iddiasıyla başvuran mahpus bulunmadığı öğrenilmiştir.

C. Beslenme

50. İdare tarafından yemeklerin Midyat Açık Ceza İnfaz Kurumunda hazırlandığı, sabah, öğle ve akşam olmak üzere üç öğün yemek verildiği ifade edilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen mahpuslar kişi başı günlük iki ekmek verildiğini, sağlık durumlarına göre diyet yemeklerin sunulduğunu ve yemeklerden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. İdareden edinilen belgelerden de mahpuslara sağlık durumlarına göre diyet yemeği ve diyet ekmeği verildiği öğrenilmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından Kurumda öğle yemeği yenilmiş, yemeklerin lezzet ve çeşit açısından yeterli olduğu ve yemek listesinde yapılan incelemeden de çeşitlilik açısından uygun olduğu değerlendirilmiştir.

51. İdare tarafından Kurumda içme suyu için şebeke suyu kullanılabildiği ya da kantinden ambalajlı su satın alınabildiği belirtilmiştir. Görüşme yapılan mahpuslar da şebeke suyu ya da ambalajlı su ile içme suyu ihtiyaçlarını giderdiklerini ifade etmişlerdir. İncelenen bilgi ve belgelerden, Kurumdaki şebeke suyunun ayda bir defa analizinin yapıldığı ve 17/2/2005 tarihli ve 25730 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik’e uygun olduğu anlaşılmıştır.

D. Sağlık Hizmetleri

52. Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı Arasında Ceza İnfaz Kurumlarındaki Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Protokol’ün 5’inci maddesi kapsamında Kurum revirinde 1 aile hekiminin salı günleri 09.00-12.00, 1 aile hekiminin ise perşembe günleri 12.00-16.00 saatleri arasında olmak üzere haftada iki yarım gün görev yaptığı belirtilmiştir. Ayrıca hafta içi 08.00-17.00 saatleri arasında 2 sağlık memuru ve daimi olarak 1 infaz ve koruma memurunun çalıştığı öğrenilmiştir.

53. İdare tarafından mahpusların pazartesi ve çarşamba günleri dilekçe yazarak muayene talebinde bulunduğu, salı ve perşembe günleri muayenelerinin yapıldığı, acil durumlarda koğuşlardaki acil çağrı butonu aracılığıyla mahpusların personele bilgi verdiği ve gerekli işlemlerin yapıldığı belirtilmiştir. Haftalık olarak yaklaşık 60 mahpusun revire çıktığı ifade edilmiştir. Revirde görevli infaz ve koruma memurunun muayene esnasında odada bulunduğu öğrenilmiştir.

54. Kurumda hekimin gerekli görmesi durumunda hastaneye sevklerin revir personeli ve jandarma personeli eşliğinde yapıldığı belirtilmiştir. İdare tarafından mahpusların sevk ve

hastane işlemleriyle ilgilenmek üzere bir infaz ve koruma memurunun Midyat Devlet Hastanesinde görevlendirildiği ve sevklerin genelde 10 gün içinde gerçekleştiği ifade edilmiştir.

55. Görüşme gerçekleştirilen mahpusların geneli Kurumda rutin muayenelerde gecikmelerin olduğunu ve uzun süredir hastaneye sevk beklediklerini ifade etmişlerdir. Görüşmeler sırasında bir mahpusun uzun süredir hastaneye sevk beklediği öğrenilmiş; mahpusun sağlık dosyasındaki resmi yazılara göre 3 aydır sevk beklediği, mahpusun talep ettiği tedaviye ulaşabileceği hastanelerin sınırlı olduğu ve uygun hastanenin araştırıldığı belirtilmiştir. Ancak bu yazı üzerine herhangi bir işlem tesis edilmediği öğrenilmiştir.

56. Revirde yapılan görüşmede, mahpuslara Tüberküloz ve Hepatit-B taraması ile yıllık ve altı aylık dönemlerde aşılama yapıldığı belirtilmiştir. Ancak kayıtlarda yapılan incelemede aşı takviminin düzenli tutulmadığı anlaşılmıştır.

57. Kurumda 1 dış hekimi hafta içi iki gün 08.00-17.00 saatleri arasında görev yapmaktadır. İdare ile yapılan görüşmede, dış hekiminin bir aydır şehir dışında eğitimde olduğu öğrenilmiştir. Kurumda dış çekimi, dolgu gibi işlemlerin yapıldığı, protez ve kanal tedavisi gibi işlemler için mahpusların hastaneye sevk edildiği ancak randevulardaki yoğunluktan dolayı sıra beklendiği belirtilmiştir. Görüşme yapılan mahpusların geneli son birkaç aydır Kurumda dış muayenesi olamadıklarını, hastaneye sevk için de uzun süredir beklediklerini ifade etmişlerdir.

58. Kurumda ilaçların Ceza ve Tevkifevleri İlaç Takip Sistemi (CETAS) üzerinden takip edildiği, mahpus adına reçete edilen ilaçların sağlık personeli tarafından mahpusun sağlık dosyasına taratılarak eklendiği, ilaçların anlaşmalı eczaneden genellikle yarım gün içerisinde temin edildiği, koğuştta bulundurulması uygun olan ilaçların imza karşılığı mahpusa teslim edildiği belirtilmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından revirde yapılan incelemede ilaçların kilitli dolapta muhafaza edildiği gözlemlenmiş ve anahtarın sadece sağlık personeline olduğu öğrenilmiştir. Yapılan incelemede son kullanma tarihi geçen ilaca rastlanılmamıştır.

E. Psikososyal Servis Hizmetleri

59. Psikososyal Servis Biriminde; 1 psikolog, 1 sosyal çalışmacı ve 2 infaz ve koruma memuru hafta içi 08.00- 17.00 saatleri arasında görev yapmaktadır.

60. Psikososyal Servis Birimi tarafından Kuruma giriş yapan mahpuslarla en geç 3 gün içerisinde görüşme yapıldığı, Araştırma ve Değerlendirme Formu (ARDEF) ve ilk görüşme formlarının doldurulduğu ifade edilmiştir. Mahpusun durumuna göre bireysel müdahale veya grup çalışması yapıldığı; grup çalışması kapsamında Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı (SAMBA), Öfke Kontrol Programı, Salıverilme Sonrası Programı uygulandığı ifade

edilmiştir. Bağımlılık konusunda Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM) ile ortak çalışıldığı YEDAM yetkililerinin Kuruma gelerek çalışma yaptıkları öğrenilmiştir.

61. Birimde mahpuslar için iyileştirme planı, Kurum iç hizmetlerinde ve hobi atölyesinde çalıştırılacak mahpuslar için çalıştırma raporu, açık ceza infaz kurumuna ve denetimli serbestliğe ayrılacak mahpuslar için Psikososyal Servis Değerlendirme Raporu gibi raporlar hazırlandığı belirtilmiştir.

62. İdare tarafından intihar veya kendine zarar verme riski olan mahpusun durumunun takip edildiği ve vaka toplantısı yapıldığı ifade edilmiştir.

63. İhtiyacı olan mahpuslar için sosyal yardım talebine yönelik ilgili kurumlarla yazışmaların yapıldığı belirtilmiştir.

64. Kurum personeline ihtiyaç halinde psikolojik destek sunulduğu ifade edilmiştir.

65. Görüşme yapılan mahpuslar dilekçe ile talep etmeleri durumunda psikolog ile görüştiklerini, herhangi bir sorun yaşamadıklarını, görüşme taleplerine Psikososyal Servis Biriminden hızlı dönüş olduğunu, yakınlarının vefat etmesi durumunda psikolog eşliğinde kendilerine bilgi verildiğini ifade etmişlerdir.

66. Manevi Rehberlik Biriminde 2 vaiz 09.00-17.00 saatleri arasında çalışmaktadır. Vaizler Kuruma yeni giriş yapan mahpuslarla görüşme yaptıklarını, ayrıca program dâhilinde koşulları ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir.

F. Eğitsel, Kültürel, Sosyal, Sportif ve Mesleki Faaliyetler

67. İdare tarafından Kurumda; Açık Öğretim Ortaokuluna (AÖÖ) 26, Açık Öğretim Lisesine (AÖL) 99, Anadolu ve İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesine 2 mahpusun devam ettiği belirtilmiştir. AÖÖ ile AÖL kitaplarının İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğünden temin edildiği, üniversite kitaplarının ise mahpusların ziyaretçileri aracılığıyla ya da dilekçesine istinaden ücreti kendisi tarafından karşılanarak temin edildiği ifade edilmiştir. Görüşme yapılan mahpuslar eğitimlerine devam edebildiklerini ve bir sorun olmadığını ifade etmişlerdir. Ziyaret Heyeti tarafından koşullarda ders kitaplarının bulunduğu gözlemlenmiştir.

68. İdare tarafından Eğitim ve Öğretim Servis Biriminde görevli 2 infaz ve koruma memurunun hafta içi 08.00-17.00 saatleri arasında burada görev yaptığı, kütüphanede 4.692 kitabın bulunduğu belirtilmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından kütüphanede farklı alanlarda ve yabancı dilde kitapların olduğu gözlemlenmiştir. Mahpuslar Kurum kütüphanesinden ve Midyat İlçe Halk Kütüphanesinden 15 günde bir 3'er kitap alabilmekte; ayrıca ziyaretçi veya kargo yolu ile temin edilen de dâhil olmak üzere toplam 10 kitabı koşullarda

bulundurabilmektedir. 10 kitap sınırına ders kitabı ve dini kitap dâhil değildir. Görüşme gerçekleştirilen mahpuslar kitaba erişimde bir sorun yaşamadıklarını ancak talep ettikleri kitap olmadığında eksik kitap geldiğini ifade etmiş ve dilekçeye yedek kitap ismi yazılabilmesini talep etmişlerdir. İdare ile yapılan görüşmede kitap talep dilekçesine alternatif kitap ismi yazılabileceğine ilişkin mahpuslara duyuru yapılacağı ifade edilmiştir.

69. İdare tarafından mahpusların gazete ve dergilere dış kantin aracılığıyla ya da aylık abonelikle erişebildikleri ifade edilmiştir. İdareden edinilen bilgi ve belgelere göre mahpusların talep ettikleri gazetelerin koşullara verildiği anlaşılmıştır. Ziyaret edilen koşullarda da gazetelerin bulunduğu gözlemlenmiştir.

70. Ziyaret Heyeti tarafından Kurumdaki açık ve kapalı spor salonu incelenmiş ve kullanıma uygun olduğu gözlemlenmiştir. Görüşme yapılan mahpuslar haftada bir saat açık spor salonuna ve bir saat de kapalı spor salonuna spora çıktıklarını ifade etmişlerdir.

71. Görüşme yapılan mahpusların geneli Kurumda yeterli düzeyde kurs düzenlenmediğini, sadece tenis ve saç sakal kesim kursuna katılanlar olduğunu ifade etmiştir. İdare tarafından Kurumda saç sakal kesim ve voleybol kursu olduğu ifade edilmiş ve katılım sağlayan mahpusların listesi iletilmiştir. Yapılan incelemede; saç sakal kesim kursuna 27 mahpusun, voleybol kursuna 66 mahpusun devam ettiği anlaşılmıştır. İdare tarafından personel sayısının az olması sebebi ile daha fazla kurs açamadıkları ama yine de kurs sayısını artırmak için çalışma yürütecekleri ifade edilmiştir.

72. Ziyaret Heyeti tarafından el işi, gümüş ve demircilik atölyeleri ziyaret edilmiş ve mahpusların atölyelerde çalıştığı gözlemlenmiştir. Görüşme gerçekleştirilen mahpuslar da atölyelerde çalışma imkânına sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

G. Dış Dünya ile İletişim

73. Kurumda 22 kapalı görüş ve 1 açık görüş alanı bulunmaktadır. Kapalı görüşlerden 6'sı kadın mahpuslar için ayrılmıştır. İdare tarafından haftada bir kapalı görüş ve ayda bir açık görüş olmak üzere 45'er dakika görüşme yapıldığı belirtilmiştir. Görüşme yapılan mahpuslar kapalı görüşlerin haftada bir defa, açık görüşlerin ayda bir defa 45'er dakika yapıldığını ifade etmişlerdir.

74. Kurumda 8 adet ankesörlü telefon bulunmaktadır. Görüşme yapılan mahpuslar haftalık 10 dakika telefonla görüşme hakları olduğunu ifade etmişlerdir. Mahpuslar Kurumda görüntülü görüşme imkânı olmadığını, bu imkânın diğer kurumlarda olduğunu, eşitliği

sağlamak için telefonla görüşme süresinin artırılması yönünde talepte bulunmuşlardır. İdare tarafından telefonla görüşme ödülünün artırılabilmesi ifade edilmiştir.

75. Kurumda 2 eş görüşme odası bulunduğu, odada çekyat yer aldığı, acil durum butonlarının çalıştığı, tuvalet ve banyolarda soğuk ve sıcak suyun aktığı görülmüştür. Bunun yanı sıra odaların çok temiz olmadığı, tuvalet ve banyoların kirli olduğu gözlemlenmiştir. İdare tarafından eş görüşme odalarının İdare ve Gözlem Kurulu kararıyla kullanıldığı ve her kullanım sonrası tutanak tutularak kayıt altına alındığı belirtilmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından incelenen tutanaklara göre odaların kullanıldığı anlaşılmıştır.

76. Ziyaret edilen koğuşlardaki televizyonlarda 30 kanalın bulunduğu, kanallar içerisinde ulusal yayınlar ile haber, belgesel, spor ve müzik kanallarının yer aldığı görülmüştür. Görüşme yapılan mahpusların bazıları İngilizce kanal ve yabancı müzik kanalı eklenmesi talebinde bulunmuştur. İdare tarafından televizyon kanallarına ilişkin anket düzenlenebileceği ifade edilmiştir.

77. Kurumda 2 avukat görüşme odası bulunduğu; bu odaların birinin tek kişilik, diğerinin 2 kişilik olduğu ve odalarda kamera bulunmadığı görülmüştür. İdare tarafından 2 kişilik odayı aynı dosyada müşteki olan mahpusların kullanabildiği ifade edilmiştir.

78. Kurumda 2 Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) odası bulunduğu görülmüştür. İdare tarafından odaların kullanıldığı ve herhangi bir sorun olmadığı ifade edilmiştir.

IV. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

A. Değerlendirme

79. TİHEK'in UÖM kapsamında yürüttüğü faaliyetlerinin temeli ziyaret edilen kurumlarla pozitif yönde geliştirilecek iletişim doğrultusunda iş birliği esasına dayanmaktadır. Kurum tarafından, Ziyaret Heyetinin bütün bölümlere bekletilmeksizin erişimi sağlanmıştır. Bu çerçevede, Kurum Müdürünün ve Kurum personelinin ziyaret esnasında gösterdiği iş birliğine açık tutumları Ziyaret Heyeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

B. Tavsiyeler

1. Kurum İdaresine Yönelik Tavsiyeler

80. Kurumda tadilat ihtiyacı olan bölümlerin tadilatının yapılması,
81. Koşullardaki karavanaların kontrol edilmesi ve metal karavana bulunmayan koşullara temin edilmesi,
82. Kurumun ısınma sisteminin tadilatına yönelik yapılan yazışmaların takibinin sağlanması,
83. Koşullara tıraş makinesinin haftada bir verilmesi,
84. Müşahede odalarının bulunduğu koridorda kör nokta bulunmayacak şekilde kamera takılması,
85. Sigara içmeyen mahpuslar için ayrı bir koğuş tahsis edilmesi³,
86. Koşullarda iki vantilatör bulunmasına izin verilmesi⁴,
87. Kantinde mahpusların talebine uygun terliklerin satışa sunulması,
88. Mahpusların aileleri tarafından gönderilen iç çamaşırı ve terlik gibi eşyaların gerekli kontrollerin yapılmasının ardından mahpuslara teslim edilmesi⁵,

³ Anayasa Mahkemesi tarafından tütün mamulleri kullanımına ilişkin mevzuat incelendiğinde kapalı alanlarda tütün kullanılmamasının esas olduğu, kapalı alanlarda havalandırma imkânı olmasının tütün kullanımına izin verilmesine yönelik istisna oluşturacağına ilişkin bir hükme yer verilmediği ve mevzuatta tütün ürünleri kullanılmasına mahsus alanlar oluşturulabilecek kurumlar arasında ceza infaz kurumlarının da sayıldığı belirtilmiştir. Bu kapsamda tütün ürünlerinin kapalı alanlarda kullanılmamasının esas olduğu ancak bu kurala çeşitli yükümlülükler yerine getirilmek şartıyla sınırlamalar getirilebileceği anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesi bu değerlendirmeler ışığında, sigara içmeyen mahpusun mevzuatın da kural olarak kabul ettiği şekilde sigara içmeyen bir odada kalma talebinin bu odaların sınırlı sayıda olması sebebiyle reddedilmesinin öngörülen amaca ulaşmaya *elverişli* olarak kabul edilemeyeceği sonucuna ulaşmıştır (Anayasa Mahkemesi, *Yusuf Aydoğan*, B. No: 2020/12940, 22/11/2023, para. 15.).

⁴ 17/6/2005 tarihli ve 25848 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik’in “Elektrikli eşyalar” başlıklı 9’uncu maddesi şöyledir: “*Koğuş, oda ve eklentilerinde, kurumun elektrik tesisatı, fiziki koşulları ile odanın mevcudu dikkate alınmak suretiyle, kantinden temin edilen; HDMI/SCART/USB ve benzeri veri depolama veya aktarma girişi olmayan, dâhili uydu alıcısı ve bilgisayar sistemi ile tümleşik özelliği bulunmayan televizyon ile buzdolabı, saç kurutma makinesi, idare tarafından uygun görülecek sayıda elektrikli su ısıtıcısı ve iklim koşulları da dikkate alınarak vantilatör bulundurulmasına izin verilebilir.*”

⁵ 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un “Hükümlüye dışarıdan gönderilen hediyeyi kabul etme hakkı” başlıklı 69’uncu maddesi şöyledir: “*Kapalı ceza infaz kurumlarındaki hükümlü, iki ayda bir kez, ayrıca dinî bayram, yılbaşı veya kendi doğum günlerinde dışarıdan gönderilen ve kurum güvenliği için tehlikeli olmayan bir hediyeyi kabul etme hakkına sahiptir. Çocuk ve altmış beş yaşını tamamlamış hükümlüler ile beraberinde çocuğu bulunan kadın hükümlüler, idare ve gözlem kurulu tarafından alınacak karar doğrultusunda belirtilen zaman dilimi dışında da hediye kabul edebilir.*”

Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik’in “Giyim eşyaları” başlıklı 7’inci maddesi şöyledir: “*Hükümlülerin koğuş, oda ve eklentilerinde üç çift ayakkabı, bir çift terlik, bir adet kemer ve gerektiği kadar iç çamaşırı ve çorap ile aynı tür eşyadan 6 adedi geçmeyecek ve toplamda 30 parçayı aşmayacak şekilde; başörtüsü, fular, içlik, havlu, bornoz, palto, manto, mont, ceket, hırka, pantolon, etek, elbise, eşofman, gömlek, kazak, pijama, tişört, kravat, kaşkol, 25/11/1925 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisâsı*

89. Kurum Müdürü veya Kurum İkinci Müdürünün talep ve şikâyetleri dinlemek için belirli bir program dâhilinde mahpuslarla daha sık görüşmesi⁶,

90. Kurum dışına gönderdikleri dilekçelerinin akıbetini takip edebilmeleri için mahpuslara dilekçe belge sayısının bildirilmesi⁷,

91. Hastaneye sevk bekleyen mahpusların işlemlerinin hızlandırılması ve sevklerin düzenli takip edilmesi,

92. Kurumda aşı takviminin düzenli tutulması,

93. Kurum personelinin izinli, şehir dışı eğitim vb. sebeplerle görevli olması gibi uzun süreli dönemler için yerine geçici olarak personel görevlendirilmesi ya da ilgili kurumlardan personel desteği alınması için çalışma yürütülmesi,

94. Kitap talep dilekçelerine alternatif kitap ismi yazılmasına izin verilmesi ve bu konuda mahpuslara duyuru yapılması,

95. Kurumda açılan kursların sayısının ve çeşitliliğinin artırılması,

96. Eş görüşme odalarının ölçülerine uygun yatak temin edilmesi,

97. Eş görüşme odalarının temizliğinin düzenli olarak yapılması,

98. Kurumda televizyon kanallarının belirlenmesine ilişkin anket düzenlenmesi,

hususları tavsiye edilmektedir.

Hakkında Kanuna aykırı olmayan bir adet şapka bulundurulmasına izin verilir. Hükümlüler; ceza infaz kurumu dışından getirilmesine izin verilen giyim eşyalarından eskienlerini, yenileriyle değiştirebilir.”

Ayrıca Anayasa Mahkemesine göre ceza infaz kurumlarının güvenliğini sağlamak için aileler tarafından mahpuslara kıyafet teslimine yönelik olarak kısıtlayıcı düzenlemeler yapılması makul olmakla birlikte müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olabilmesi, müdahale için seçilen aracın ceza infaz kurumunun güvenliğini sağlanması amacıyla ulaşılabilirliği bakımından elverişli olmasına bağlıdır. Bu çerçevede Mahkeme, Kuruma teslim edilen iç çamaşırlarının uygun yöntemlerle denetlenerek mahpusa verilmemesinin kurum ile mahpus arasındaki çatışan menfaatlerin dengelenmesi çabasına girilmeden kurum güvenliğini sağlanması amacıyla öncelik verilmesi anlamına geleceğini, ceza infaz kurumlarının güvenliğini sağlayacak tedbirlerin alınması konusunda kamusal makamların geniş takdir yetkileri bulursa da alınacak tedbirlerin mahpusların tutulma hâlinin gerektirdiğinin ötesinde fiziksel ve ruhsal bütünlüklerinin bozulmasına neden olmaması gerektiğini vurgulamaktadır (Anayasa Mahkemesi, *Mehmet Erdoğan*, B. No: 2019/18371, 16/11/2022, para.16-17.).

⁶ Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Rules), Kural 56.1: “Her mahpus ceza infaz kurumu müdürüne veya temsilciliğini yapmaya yetkili ceza infaz kurumu personeline her gün istek veya şikâyette bulunma fırsatına sahip olmalıdır.”

⁷ Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Rules) Kural 57: “Her talep veya şikâyet ivedilikle ele alınır ve gecikmeden yanıtlanır. Talep veya şikâyetin reddedilmesi veya aşırı gecikme durumunda, şikâyet eden bu durumu yargıya veya diğer bir makama taşıyabilir.”

29/3/2020 tarihli ve 31083 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik’in “Hükümlüler ile yakınları ve ilgililerin bilgilendirilmesi” başlıklı 56’ncı maddesi şöyledir: “(...) Hükümlüye, kurum en üst amirine veya görevlendirdiği bir personele, talep veya şikâyetlerini her gün bildirme olanağı tanınır. Talep veya şikâyetler, ilgisine veya konusuna göre yargı mercilerine veya diğer yetkili makamlara iletilir. Talep veya şikâyet konusu başvurunun sonucu hakkında hükümlü, geciktirilmeden bilgilendirilir.(...)”

2. Adalet Bakanlığına Yönelik Tavsiyeler

99. Hastaneye sevklerde keyfi şekilde gecikmeye sebebiyet veren ilgili personel hakkında gerekli idari işlemlerin yapılması,

100. Görüntülü görüşme imkânı olmayan kurumlarda mahpusların haftalık 10 dakika olan telefon görüşme süresinin artırılmasının değerlendirilmesi⁸,
hususları tavsiye edilmektedir.

⁸ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in "Telefonla görüşme hakkı" başlıklı 74'üncü maddesi şöyledir: "(...)f) Hükümlüler görüşebilecekleri yakınlarından bir veya birden fazla kişi ile haftada bir kez ve bir telefon numarasıyla bağlantı kurarak kesintisiz görüşme yapabilir. Herhangi bir nedenle görüşme gerçekleştirilememişse daha önceden bildirilen numaralardan bir diğeriyle görüşebilir. Konuşma süresi görüşme başladığı andan itibaren on dakikayı geçemez. Deprem, salgın hastalık, doğal afet gibi zaruri hâllerde Bakanlık kararı ile telefon ile görüşme süresi ve sayısı artırılabilir. g) Görüntülü telefon görüşmesi yapılmasına imkân sağlayan teknik alt yapının kurulu bulunduğu Bakanlıkça belirlenen kurumlarda, haftalık görüşme süresi otuz dakika olarak uygulanır. Bu sistem oda veya koğuş içine ya da idarece uygun görülen diğer yerlere kurulabilir. Haftalık ziyaret hakkını kullanmayan hükümlülerin bir sonraki haftalık telefon görüşme süresine ayrıca otuz dakika ilave edilir ve bu süre devredilemez. Bu kapsamdaki görüşmeler aynı hafta içerisinde toplam üç görüşmeyi aşmamak koşuluyla bölünmek suretiyle de yapılabilir. İlave edilen otuz dakika için üç görüşme hakkı daha verilir. Bu görüşmeler görüntülü ve sesli olarak yapılabileceği gibi sadece sesli olarak da yapılabilir. Çocuk hükümlüler ile sıfır-altı yaş grubunda çocuğu bulunan kadın hükümlüler hakkında bu benette düzenlenen telefonla görüşme süresi iki kat olarak uygulanır. Hükümlülere mensubu buldukları dinin bayramlarında kullanılmak üzere otuz dakika ilave görüşme hakkı verilir."